

ISBN 978-605-5309-38-1

Sertifika No: 17576

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 68

Kitabın Adı

Fıkîhî Açıldan Finans ve Altın İşlemleri

Organizatör ve Editör

Prof. Dr. Halit ÇALIŞ

Yayın Ön Hazırlığı ve Tashih

Arş. Gör. Huzeyfe ÇEKER

Arş. Gör. Necmeddin GÜNEY

Selit Ali TÜZ

Sayfa Tertibi

Dr. İsmail KURT

Kapak Tasarım

Ayda ALACA

Baskı

Esen Ofset

Ziya Gökalp Mh. İkitelli O.S.B.

Atatürk Bulvarı, No.: 50 / G

34490 Başakşehir - İstanbul

Sertifika No.: 12676

Tel.: 0212 549 25 68 (Pbx)

Haberleşme

Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.

Kızıtaşı Caddesi, No. 10 Fatih/İstanbul

Tel: +90 (0212) 491 19 03 – 04 Faks: +90 (0212) 491 19 30

www.ensarneşriyat.com.tr – ensar@ensarneşriyat.com.tr

FIKHÎ AÇIDAN FİNANS ve ALTIN İŞLEMLERİ

-Tebliğ ve Müzakereler-

Tartışmalı İlmî Toplantı

27-28 Nisan 2012

Konevî Kültür Merkezi

Meram / Konya

İstanbul 2012

İbrahim YAGCI

İÇİNDEKİLER

Takdim	9
--------	---

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Salih TUĞ – Oturum Başkanı	11
Prof. Dr. Halit ÇALIŞ – Organizatör	14
Prof. Dr. Ali ÖZEK	18
Prof. Dr. Ahmet Saim ARITAN	21
Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER	24

TEBLİĞLER ve MÜZAKERELER

1. Tebliğ: İktisat Bilimi Açısından Para ve Faiz

Doç. Dr. Mikail ALTAN	29
-----------------------	----

Arş. Gör. Suna AKTEN ÇÜRÜK

Müzakereciler:

Prof. Dr. Adem ESEN	47
Prof. Dr. Osman OKKA	53

2. Tebliğ: Fıkıh Doktrininde Para ve Faiz

Prof. Dr. İsmail ÖZSOY 75

Müzakereciler:

Prof. Dr. Hüseyin Tekin GÖKMENOĞLU 133

Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN 145

3. Tebliğ: Modern Faizsiz Finansman Araçlarından GES ve TEVERRUK'un Fıkhî Tahlihi

153

Doç. Dr. Servet BAYINDIR

Müzakereciler:

Prof. Dr. Talip TÜRCAN 181

Prof. Dr. Ahmet BATTAL 189

4. Tebliğ: İslam Hukukunda Akid Teorisi Bağlamında Çağdaş Finansman Enstrümanlarından Murabaha Uygulamaları

Prof. Dr. Hacı Mehmet GÜNAY 207

Müzakereciler:

Doç. Dr. Hasan HACAK 231

Fahrettin YAHSİ 243

5. Tebliğ: Alacak-Borç İlişkileri ve Buna Bağlı Fıkhî Sorunlar

Doç. Dr. Hüseyin ESEN **261**

Müzakereciler:

Doç. Dr. Rahmi YARAN **305**

Prof. Dr. Ali ACAR **309**

6. Tebliğ: İslami Kurallara Uygun Finansal Sistem Bağlamında Bir Finansman Aracı Olarak Sukûk Uygulamaları

Prof. Dr. Necdet ŞENSOY **329**

Müzakereciler:

Prof. Dr. Cengiz KALLEK **347**

Murat ÇETİNKAYA **365**

7. Tebliğ: Kredi Kartı İşlemlerinin Fıkhî Tahlili

Doç. Dr. İshak Emin AKTEPE **373**

Müzakereciler:

Prof. Dr. Raif PARLAKKAYA **387**

Yrd. Doç. Dr. Süleyman KAYA **397**

8. Tebliğ: Altın-Para-Faiz İlişkisi ve Altının Vadeli Satışı

Dr. İbrahim PAÇACI 411

Müzakereciler:

Prof. Dr. Ahmet YAMAN 437

Ziya ÖZBOYACI 445

9. Tebliğ: Borsa Altın Yatırım Fonu

Yrd. Doç. Dr. Abdullah DURMUŞ 469

Müzakereciler:

Prof. Dr. Orhan ÇEKER 483

Mustafa DEREÇİ 489

DEĞERLENDİRMELER

Prof. Dr. Mustafa UZUNPOSTALCI(Başkan) 501

Fahrettin YAHIŞI 502

Prof. Dr. Ahmet TABAKOĞLU 508

Prof. Dr. Orhan ÇEKER 511

Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU 515

Türkçe, Arapça, İngilizce Özetler 528

DİZİN 531

SEKİZİNCİ TEBLİĞ

ALTIN-PARA-FAİZ İLİŞKİLERİ ve ALTININ VADELİ SATIŞI

Dr. İbrahim PAÇACI*

GİRİŞ

Değerli bir maden olan altın, klasik fıkıh kaynaklarında gümüş ile birlikte zekât, faiz ve sarf, şirket ve kerâhiye bölümlerinde mal ve para olması bakımından ele alınmıştır. Altın ve gümüş dışındaki madenî paralar olan *felsler* de, bunlara kıyaslanarak hükme bağlanmıştır. Günümüz İslâm hukukçuları ise, klasik fıkıh bilgilerinin *felsler*le ilgili görüşlerinden hareketle kâğıt paranın durumunu değerlendirmişlerdir. Fakat altının durumunu değerlendirerek paralık vasfının devam edip etmediğini inceleyen çalışmalar çok azdır.

Bu çalışmada, bir tebliğ çerçevesinde altının günümüzdeki konumu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

PARA

Para, sözlükte devletçe bastırılan, üzerinde saymaca değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı anlamına gelmektedir¹. Terim olarak ise farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bunların ortak noktaları dikkate

* Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Emekli Üyesi.

¹ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, "Para", 2/1158.

alındığında parayı şöyle tanımlayabiliriz: "Devlet tarafından çıkarılan, mal ve hizmet satın alma gücüne sahip, tasarrufların gerçekleştirildiği, borçların ödenip alacakların tahsil edildiği, değer ve fiyat hesaplamalarında yararlanılan herkes tarafından kabul gören bir değişim aracıdır."²

Paranın tanımında ortak olan ve ilk olarak göze çarpan husus değişim aracı olmasıdır. Parayı fiziksel bir değişim aracı olarak görenler, muhasebe sistemi içinde kaydedilen unsurları değil, yalnız fiilen kullanılan parayı kabul etmektedirler. Buna göre bankaların meydana getirdiği kaydı paralar, para değildir.³

Kullanılış amacı bakımından para ile diğer mallar arasındaki en önemli fark, diğer malların aksine para, doğrudan doğruya bir ihtiyacı karşılamak için değil; ihtiyacı karşılayacak mal ve hizmetleri elde etmek içindir.

Paranın Özellikleri

Kabul görmesi: Paranın en önemli özelliği genel kabul görmesidir; para yurtiçi ve yurtdışında resmen tanınmalı ve kullanılmalıdır. Bu da insanların dolaşımdaki paraya güvenmeleri durumunda sürer; güven ortadan kalktığında ise ortadan kalkar.

² bk. Sabri Orman, "Modern İktisat Literatüründe Para, Kredi ve Faiz", *Para, Faiz ve İslâm*, İstanbul 1987, 7; Osman Eskicioğlu, "Faiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, 2/536; O. Oğuz, *İktisada Giriş, Temel Kavramlar ve Prensipler*, İstanbul 1992, 156; *Genel İktisat Teorisi*, s. 157; M. Akdiş, *Para Teorisi ve Politikası*, İstanbul 2001, 1; Abdil Karakuş, *İslâm Hukuk Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2006, 41; Mükerrerem Hiç, *Para Teorisi*, İstanbul 1973, 1; Tefik Çavdar, *İktisat Kılavuzu*, y.y. 1972, 201; Ersoy Akıncı, *Ulusal Gelir (İktisada Giriş)*, Ankara ty., 99; Orhan Hançerlioğlu, *Ticaret Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1982, 333; Ahmed Hasen, *el-Evrâku'n-Nakdiyye fı'l-İktisâdi'l-İslâmî Kıymetühâ ve Ahkâmühâ*, Dimeşk 2002, 158; Abbâs Bâz, *Ahkâmü Sarfî'n-Nukûd*, Amman 1999, 143; Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, *Muhasebe ve Finansman Alanı Piyasaları İzlemek*, 20; İ. Şıklar, *Para Teorisi ve Politikası*, Eskişehir 2004, 3; Abdullah Durmuş, *Fikhî Açından Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, 13; <http://muhasebedersleri.com/ekonomi/para.html>.

³ M. Akdiş, *Para Teorisi ve Politikası*, 1.

Değer istikrarına sahip olması: Para, değer istikrarına sahip değilse, güven kazanamaz, dolayısıyla para olma fonksiyonlarını yerine getiremez. Bu sebeple enflasyonist ortamlarda ticari işlemlerin döviz üzerinden yapılması yaygınlaşmaktadır.

Dayanıklı olması: Para, maddesi itibarıyla ısı, nem, aşınma, yıpranma, çarpma, bozulma gibi dış etkilere karşı dayanıklı olmalıdır.

Kolay taşınabilmesi: Ticari işlemlerin kolayca yapılabilmesi için paranın, ağırlık ve hacim bakımından kolay taşınabilmesi gerekir.

Tek biçimli olması: Ödemelerde tartışmaya yol açmamak ve kötü paranın iyi parayı piyasadan kovmasını önlemek amacıyla para yeknesak, tek biçimli olmalı; ayrıca taklide karşı güvenilir olmalıdır.

Bölünebilir olması: Değişik miktarlardaki ödemelerin yapılabilmesi için paranın kolayca bölünebilir ve birbirine dönüşebilir olması gerekir.⁴

Paranın Fonksiyonları

Bilginler para için farklı tanımlar yapmış olsalar da, paranın fonksiyonları konusunda genelde görüş birliği içindedirler. Paranın fonksiyonları kısaca şunlardır⁵:

⁴ bk. Sabri Orman, "Modern İktisat Literatüründe Para, Kredi ve Faiz", *Para, Faiz ve İslâm*, İstanbul 1987, 8-9; Abdülaziz Bayındır, *Ticaret ve Faiz*, İstanbul 2007, 171-172; Yasemin Yalta, *Para Teorisi ve Politikası*, y.y. 2011, 1; Mehmet Saraç, "Para Ekonomisinin Temelleri"; <http://web.sakarya.edu.tr/~msarac/tr/icerik/dersler/dn5/ParaEkonomisininTemelleri.pdf>; Ş. Yigitbaşı, N. A. Atabey, http://www.ekodialog.com/Konular/para_ces_islev.html; Feyat Yeşiltepe, "Para", <http://www.feyonomi.com/iktisatders/para.pdf>; <http://www.muhasabedersleri.com/ekonomi/para.html>; <http://www.turkcebilgi.com/para/ansiklopedi>; http://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/para-ve-banka-kpss-para-nedir.html.

⁵ bk. Ahmed el-Hasenî, *İslâm'da Para*, 24-30; Muhammed Zekî Şâfiî, *Mukaddime fi'n-Nukûd ve'l-Bünûk*, Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, 9. Baskı, 1981, 22; Abdil Karakuş, *İslâm Hukuk Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi*, 43; Abdullah Durmuş, *Fikhî Açından Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri*, 19-21; <http://tr.wikipedia.org/wiki/Para>; Ş. Yigitbaşı, N. A. Atabey, http://www.ekodialog.com/Konular/para_ces_islev.html; Yasemin Yalta, *Para Teorisi ve Politikası*, 1-2; <http://www.>

Değişim Aracı Olması: Paranın en önemli işlevi değişim aracı olmasıdır. İki malın değişiminde para, üçüncü mal olarak devreye girer; mal verilip karşılığında para alır, başka bir yer ve zamanda para verilip başka bir mal alınır. Günümüzde artık değişimler tamamı parayla yapılmaktadır. Buna paranın dolaşım gücü denmektedir.

Ortak Değer Ölçüsü Olması: Bu fonksiyon, paranın değişim aracı olmasından kaynaklanmaktadır. Para, mal veya hizmetlerin değer ölçüsüdür. Paranın bu fonksiyonu sayesinde iktisadî değerler, tek bir ölçü birimiyle ifade edilir. Bunun yanında paranın, likidite belirleme işlevi de bulunmaktadır.

Herkesçe kabul edilen değer ölçüsünün istikrarlı olması gerekir. Koyunla ilgili İbn Kayyim el-Cevziyye şöyle demiştir: "*Altın ve gümüş satılan/alınan malın semenidir. Semen ise malların kıymetlerini belirleyen ölçüdür. Bunun için semenin değerinin yükselip düşmemesi, sağlam ve belirli olması gerekir. Zira semenin değeri sâbit kalmayıp değişirse, ticaret eşyasının değerini ölçemeyiz.*"⁶

Tasarruf ve Yatırım Aracı Olması: Paranın bir diğer işlevi, tasarruf etme, servet biriktirme ve yatırım aracı olmasıdır. Tasarruf, ihtiyaç fazlası nakdin harcanmayıp elde tutulması olup, kişi ve kuruluşlar, hatta ülkeler açısından arzulanan bir durumdur.

Günümüzde bazı mali yatırım araçları, daha yüksek getiriler sağladığı için, paradan daha çok kullanılmaktadır. Ancak bu tür yatırım araçlarının paraya göre likiditeleri azdır; satılması veya değiştirilmesi halinde sahipleri zarar görebilmektedir. Buna karşılık paranın geçerliliği tam ve likiditesi eşittir, mevduat sahibi vadesiz hesabından dilediği zaman istediği kadar para çekebilir.

Borçlanma/Borç Ödeme Aracı Olması: Paranın fonksiyonlarından biri de borç ödeme aracı olmasıdır. Para bu gücünü, toplum tarafından genel kabul görmüş olmasından alır.

Ekonomi Politikası Aracı Olması: Paranın ekonomik olaylar üzerinde direkt etkisi yoktur. Ancak dolaylı şekillerde etkili olmaktadır.

muhasabedersleri.com/ekonomi/para.html;

<http://www.turkcebilgi.com/para/ansiklopedi>.

⁶ İbn Kayyim, *İ'lâmu'l-Muvakkîin anı Rabbi'l-Âlemîn*, Beyrut 1977, Dâru'l-Fikr, 2/137.

Ekonomide dengeli bir büyüme sağlayabilmek için para ile ilgili alınan karar ve yapılan uygulamalara para politikası denir. Bu amaçla devletler, faiz oranlarını ve para arzını kontrol, vergi koyma, vergi indirimi gibi kararlar alabilmektedirler.

PARA ÇEŞİTLERİ

Mal Paralar ve Madeni Para Sistemi

Hem mal olarak bir değere sahip olan, hem de değişim aracı olarak kullanılabilen nesnelere mal para denir. Bu sistemde herhangi bir mal, paranın işlevlerinden bir kısmını yerine getirerek para gibi kullanılmaktadır. Mal paranın en önemli özelliği, nominal değeri ile reel değerinin eşit olmasıdır.

Trampa döneminde öncelikle deri, kumaş gibi eşyalar para olarak kullanılmışlardır. Madenlerin kullanıldığı dönemlerde bunlar, tartılarak kullanılmasının yanında, çoğunlukla değeri üzerine yazılarak kullanılmıştır. Bunun en iyi örneği altın paralardır. Altın ve gümüş paralar, paranın tüm fonksiyonlarını yerine getiren ve takasta karşılıklı zorlukların çoğunu kaldıran ilk araçtır⁷.

Madenî para sistemi ikiye ayrılır:

Tek Maden Sistemi

Bu sistemde madeni para birimi olarak, tek maden kabul edilmiştir ve bu maden normalde altındır. Üç farklı sistem olarak uygulanmıştır:

- *Altın sikke sistemi*: Ödeme aracı olarak altın madeni paralar kullanılmış, bunun yanında her zaman altınla değiştirilebilen banknotlar da tedavülde bulunmuştur.

- *Altın külçe sistemi*: Bu sistemde, hazinede rezerv olarak tutulan külçe altını temsil eden banknotlar tedavülde olmuştur. Bu banknotlar hazine veya merkez bankasına götürüldüğünde karşılıkları altın olarak banknot sahibine verilmiştir.

⁷ Ahmed Câmî', *en-Nazariyyetü'l-İktisâdiyye -et-Tahfîlül-İktisâdî'l-Küllî-*, Kahire 1976, 3. Baskı, 2/29.

• *Altın kambiyo sistemi (Bretton-Woods Sistemi)*: Bu sistemde banknotun altınla doğrudan irtibatı kesilmiştir. Merkez bankası rezervleri altın ve parası altına endeksli diğer ülkelerin dövizlerinden oluşmuştur. Bu sistem 1971'de ABD'nin dolar karşılığında altın vermeyeceğini açıklamasıyla son bulmuştur.

Çift Maden Sistemi

Çift maden para sisteminde, para standardı olarak hem gümüş, hem de altın kabul edilmiştir; iki maden standardına göre belirlenmiş iki ayrı para vardır. Bu iki para, birbiri ile irtibatlı olmadan tedavülde ise, paralel çift maden standardı; arasında sâbit bir döviz kuru ilişkisi varsa bağlı çift maden sistemi söz konusudur.

Bağlı çift maden sisteminde, madenlerdeki kıtlık durumuna göre nominal değerindeki farklılaşma bu sistemin problemidir. Altın ve gümüşün piyasa fiyatları değişirse, insanlar piyasa işlemlerinde değeri düşük sikkeyi kullanırlar ve bunun sonucunda değeri yüksek sikkeler tedavülden kalkar.

Temsili Paralar

Kıymetli madenlere çevrilebilen paralara temsili para denir. İster tek maden, ister çift maden esasına göre olsun, madeni para sistemleri 1914 yılına kadar devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşının da getirdiği sorunlarla birlikte madeni para sistemlerini işletmek çok zor bir hale gelmiştir. Böylece yeni bir sistem olarak önce tam karşılığı olan ve tam konvertibl para sistemlerine; daha sonra da karşılığı sınırlandırılan ve nihâyet tamamen ortadan kaldırılan kâğıt para sistemlerine geçilmiştir.

Altın ve gümüş sertifikaları: Altın ve gümüşün taşıma ve saklama zorluğu ve riskini ortadan kaldırmak için altın ve gümüş sikkeler bankerlere emanet edilerek karşılığında sertifikalar alınmış ve bunlar mübâdele aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece ilk temsili para ortaya çıkmıştır. Sertifikaların en önemli özelliği, karşılığının tam olarak bu belgeleri veren kurumun kasasında bulunmasıdır.

Banknot: Altın ve gümüş sertifikaları veren bankalar, kendilerine emanet edilen altın ve gümüşlerin büyük bir kısmının geri istenmediğini görünce, kendilerinden borç isteyenlere, borç para yerine sertifika vermeye başlamışlardır. Böylece tam olarak karşılığı olmayan, ancak

istenildiği zaman altın veya gümüşe çevrilebilme garantisi olan sertifikalar tedavüle çıkmıştır. Bu sertifikalara, "banknot" denilir. İlk dönemlerde her banka banknot çıkarabiliyorken, bankerler tarafından istismar edilmesi üzerine, banknot çıkartma yetkisi sadece Merkez Bankalarına verilmiştir.

Kâğıt Paralar

Günümüz modern ekonomilerinde egemen olan para sistemi budur. Kâğıt para, karşılığı olmayan para olup, her ülkede devlet tarafından basılır ve ülke içerisinde kabulü zorunludur. Kâğıt paranın altın konvertibilitesi yoktur; değeri ve miktarı yasayla belirlenen itibarî paradır. Bunların satın alma gücü reel değerine göre çok yüksektir. Ülke dışındaki değeri ise parayı çıkararak ülkenin uluslararası düzeyde ekonomik başarısına bağlıdır.

Her ülke siyasal bağımsızlığını simgeleyen ulusal para birimini seçme ve basma yetkisine sahiptir. Çıkarılacak para miktarı, Merkez Bankasının veya onun üstünde yer alan iktisadî karar mekanizmasının kararına bağlıdır.

Kâğıt para mütecânis olma, taşınma, bölünebilme ve üretim kolaylığı bakımından iyi bir parada bulunması gereken nitelikleri taşımaktadır. Ancak temsil ettiği para değerine göre reel değeri çok az olduğu için devletler, çok zaman fazla para basmaya meyletmişlerdir. Hâlbuki para miktarı ekonominin ihtiyaçlarına cevap verebilecek ölçüde olmalıdır; gereğinden fazla artırılması durumunda enflasyon olur, ihtiyacın altında olması halinde ise ekonomi daralır.

Kâğıt para sistemi de kendi arasında ikiye ayrılır:

Serbest kâğıt para sistemi: Bu sistemde devletin müdahalesi olmaksızın kâğıt para piyasanın işleyişiyle değerini bulur. Güçlü ekonomiye sahip ülkelerin çoğunun para sistemi böyledir.

Kontrollü kâğıt para sistemi: Bu sistemde ise devlet, para piyasasına doğrudan doğruya müdahale eder; para hacmi, para giriş çıkışı, döviz kurlarını... tespit eder.

Kaydî Para

Kaydî para, bankalar aracılığıyla efektif kullanmaksızın tedavül eden satın alma gücünü ifade etmektedir. Bu güç, hesaptan hesaba

nakil yapmak, keşide etmek ve takas usulünden faydalanmak suretiyle gerçekleştirilen ödemelerden oluşmaktadır. Buna banka parası, mevduat parası veya kredi parası da denilir.

Kaydı paranın kaynağı, vadesiz mevduat ile bankaların müşteriler hesabına açtıkları kredilerdir. Bu sebeple maddi bir görünüşü yoktur; banka defterlerinde kayıtlar halinde görünür. Kaydı para, mahiyeti icabı, daha çok ticari faaliyetlerde kullanılan bir para nevidir. Fakat batıda şahıslar da, bu parayı günlük alışverişler dışında kalan ödemelerinde kullanmaktadırlar.

PARANIN TARİHÇESİ

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri insanlar başkalarında bulunan mallara ihtiyaç duymuşlar, bu ihtiyacı gidermek için çeşitli yöntemler ve araçlar kullanmışlardır. İktisat tarihçeleri, ilk devirlerde insanların trampa usulü ile alışveriş yaptıkları, belirli evrelerden sonra paranın keşfedildiği hususunda görüş birliği içindedirler.⁸

Trampa yönteminin sebep olduğu olumsuz sonuçlar, insanları bu konuda bir çare aramaya sevk etmiştir. İlk olarak malların değerini belirlemek için bazı mallar kullanılmıştır. Değer ölçütü olarak kullanılan bu mal, alışverişlerde mübâdele edilen ya da değer olarak saklanan bir para değeridir. Bir dönem kahve, canlı hayvan, kuru balık, hububat, midye ve istiridye kabuğu, pirinç gibi birçok mal para olarak kullanılmıştır.⁹ Bu çerçevede, Roma'da öküz, Amerika yerlilerinde hayvan derisi ve tütün değer ölçütü olarak kullanılmıştır.¹⁰

Söz konusu malların standart olmaması, aralarında değer ve kalite farkının bulunması, taşıma ve saklamada güçlüklerle karşılaşılması, bölünme kabiliyetinin sınırlı olması sebebiyle bazı madenler para olarak kullanılmaya başlamıştır¹¹. Bunda, madeni paranın dayanıklı,

⁸ Vildan Serin, *Para Politikası*, İstanbul 1982, 25; Feridun Ergin, *Para Siyaseti*, İstanbul 1966, s. 22;

<http://www.malihaber.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=1471>.

⁹ R. Gonnard, (Trc. Refii Şükrü Suvla), *Para Ekonomisi*, İstanbul 1939, 44; Ahmed Hasen, *el-Evrâku'n-Nakdiyye*, 102; Orhan Oğuz, *Genel İktisat Teorisi*, y.y. 1979 160-161.

¹⁰ Feridun Ergin, *Para Siyaseti*, 22.

¹¹ Ahmed Hasen, *el-Evrâku'n-Nakdiyye*, 104-106.

mütecânis, kolaylıkla taşınma ve bölünebilme özelliğine sahip olması etkili olmuştur¹².

Önceleri bronz, sonra demir ve bakır madenleri para olarak kullanılmıştır. Daha sonra diğer madenlere göre daha üstün özelliklere sahip olması sebebiyle altın ve gümüş para olarak berümsenmiştir. Ancak bundan sonra da, bakır ve bronz gibi bazı madenler "yardımcı para" olarak tedavül etmiştir. Önceleri tartılarak kullanılan madeni paralar, bunda karşılaşılan güçlük ve aldanma riski gibi birtakım sebeplerle sikke olarak basılmaya başlanmıştır.¹³ Paranın ilk defa nerede ve ne zaman basıldığı tartışmalıdır¹⁴. Hindistan'da yapılan kazılarda M.Ö. 2900 yıllarına ait sikkeler bulunmuştur¹⁵. Ayrıca Lidya Kralı Gyne's'in M.Ö. VII. y.y.da para bastırdığı bilinmektedir¹⁶.

İslâm'ın geldiği dönemde madeni para sistemi geçerliydi; Arap yarımadasında Bizans dinarları ile üç ayrı ağırlığı bulunan dirhemler kullanılıyordu. Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir döneminde herhangi bir çalışma yapılmamış, bu paralar kullanılmıştır. Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Muaviye ve Abdullah b. Zübeyr dönemlerinde, paraların şekil ve nakışlarında bazı küçük değişiklikler yapılmakla birlikte, ilk para Abdülmelik b. Mervan tarafından bastırılmıştır.¹⁷

Çalınma ve kaybolma riskini ortadan kaldırmak için altın ve gümüş paralar bankerlere emanet edilerek, karşılığında ilk başlarda isme yazılı, daha sonra da hamiline yazılı sertifikalar alınmıştır. Bu sertifikaların, temsil ettikleri para yerine geçmek üzere kullanılmaya başlanmasıyla ilk temsili paralar ortaya çıkmıştır. Söz konusu sertifikaları veren bankalar, emanet edilen altın ve gümüşlerin büyük bir kısmının

¹² Mükerrerem Hiç, *Para, Kredi ve Fiyatlar*, 5.

¹³ Ahmed Hasen, *el-Evrâku'n-Nakdiyye*, 107, 114; Mükerrerem Hiç, *Para, Kredi ve Fiyatlar*, 5.

¹⁴ Vildan Serin, *Para Politikası*, 27.

¹⁵ Feridun Ergin, *Para Siyaseti*, 24.

¹⁶ Vildan Serin, *Para Politikası*, 27.

¹⁷ Mehmet Erkal, "İslâm'ın İlk Devirlerinde Para ve Zekat Nisabının Hesaplanması", *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul 1985, sy. 3, 79-88; Bilal Aybakan, "Nakit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 32/324; Ali Keleş, *İslâm'a Göre Para Kavramı (Tarihi, Tanımı ve Fonksiyonları)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa 1998, 40; Abdullah Durmuş, *Fikhî Açından Günümüz Para Mübadelesi İşlemleri*, 17.

geri istenmediğini görünce, borç isteyenlere, para yerine sertifika vermişlerdir. Böylece karşılığı olmayan, ancak istenildiği zaman altın veya gümüşe çevrilebilme garantisi olan sertifikalar kullanılmaya başlanmıştır.

Temsili paranın ilk örneği tam olarak karşılığı bulunan (tam konvertibilite) *altın sertifikaları*dır. 17. yy'dan itibaren, tam olarak karşılığı bulunmayan *banknotlar* kullanılmıştır. Bankerlerin bu güveni sarsacak uygulamalarda bulunması üzerine, güvenilen birkaç bankanın çıkardığı banknotlar tedavülde kalabilmiştir. Bunda da önemli problemler ortaya çıkınca devlet, banknot ihracını denetlemek, sonra da üstlenmek zorunda kalmıştır.¹⁸

Kâğıt paranın çok eski devirlerde kullanıldığına dâir¹⁹ görüşler bulunmakla birlikte bugünkü anlamda kâğıt para 20. y.y.'da ortaya çıkmıştır: I. Dünya Savaşı sırasında altın rezervleri yetersiz olduğu için para ihtiyacı piyasaya sürülen banknotlarla karşılanmıştır. Buna karşılık halk elindeki banknotları altın sikkeye çevirmeye yönelmiştir. Merkez bankalarının talepleri karşılayamamaları üzerine geçici bir süre için banknotların altına çevrilebilme özelliği kaldırılarak kâğıt para sistemi uygulanmıştır. Savaşın sonra tekrar altın para sistemine dönülmüş; fakat 1929 Büyük Krizinden sonra devamlı olarak kâğıt para sistemine geçilmiştir. Böylece ABD dışındaki birçok ülkede kâğıt paraların altına dönüşebilme özelliği kalkmıştır. Bu dönemde gümüş üretimi çok olduğundan kıymetinde büyük bir düşüş meydana gelmiştir. Bunun sonucu olarak kullanımdan kalkmış; fakat yardımcı para olarak kullanılmaya devam etmiştir. ABD'de ise Bretton Woods anlaşmasına kadar doların altınla ilgisi devam etmiştir. 1968 yılında dolar krizi ile doların altına dönüşmesi kayda bağlanmış, 1971 yılında da altınla ilişkisi tamamen kesilmiştir.²⁰

Artık kâğıt paranın altın ile bir ilişkisi kalmamıştır. Bu da, para arzına geniş bir esneklik kazandırmış ve para arzının, ekonomi politi-

¹⁸ Mükerrrem Hiç, *Para, Kredi ve Fiyatlar*, 9; Ahmed Hasen, *el-Evrâku'n-Nakdiyye*, 117-119.

¹⁹ İlker Parasız, *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Bursa 2000, 38.

²⁰ Muhammed Zekî Şâfiî, *Mukaddime fi'n-Nükûd ve'l-Büyük*, 41, 53; Mustafa Rüşdî, *en-Nazariyyetü'n-Nakdiyye*, İskenderiyye 1982, 131; Ahmed el-Hasenî, *İslâm'da Para*, 49; Ahmed Hasen, *el-Evrâku'n-Nakdiyye*, 119; Mükerrrem Hiç, *Para, Kredi ve Fiyatlar*, 11-12.

kası aracı olarak kullanılmasını sağlamıştır. Günümüzde kâğıt para sistemine geçilip paranın altınla ilişkisi kalmamasına rağmen, altının ödeme aracı fonksiyonu tamamen ortadan kalkmamıştır; özellikle uluslararası ödemelerde bu fonksiyon önemini muhafaza etmektedir.²¹

ALTIN ve ALTIN İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Altın, Kullanım Alanları ve Tarihçesi

Altın yumuşak, parlak sarı renkte bir metal olup, tabiatta serbest halde bulunmaktadır. Yer küresinin tahminen milyonda birini oluşturmaktadır. Altının kimyadaki saflığı "yüzde" ile, mücevhercilikteki saflığı ise "karat" veya "ayar" terimleriyle ifade edilmektedir. Buna göre 24 ayar/karat altın % 100 saf altını, 22 ayar ise % 91, 6 oranında altını ifade etmektedir. Altının uluslararası alım-satımında troy ons ve kg. ölçü birimleri kullanılmaktadır.

Altın asitlere karşı dayanıklı bir metal olup kolayca kimyasal tepkimeye girmez. Parlak sarı renge sahip olduğu, kolayca işlenip şekil verilebildiği için ilk çağlardan beri insanların ilgisini çekmiştir. Çağlar boyunca zinet eşyası olarak kullanılan altın, zanaatkarların gözünde değerini halâ korumaktadır. 2002 yılı itibariyle üretilen toplam altının % 90'ı, kuyumculuk başta olmak üzere kaplama, süsleme ve madalyon basımı gibi işlerde kullanılmaktadır. Kimyasal maddelere karşı dayanıklı, korozyona uğramayan, ısı ve elektrik iletkenliği yüksek ve yansıtıcı olma özelliğine sahip olduğu için, endüstriyel alanda da sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır.

Altın, önceleri değişim aracı, daha sonra ise yatırım ve saklama aracı olarak iktisadî hayatta önemli rol oynamıştır. Bilinen kayıtlara göre M.Ö. 3200'de Mısır hükümdarları zamanında, eşit boyda çubuklar halinde çekilip para olarak kullanılmıştır. M.Ö. VII. yüzyılda, altın sikke olarak bastırılmıştır. Altının para olarak basılması ticaretin

²¹ Erdoğan Alkin, *İktisat*, İstanbul 1992, 224;
<http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=673>;
<http://www.nuveforum.net/1225-elementler/235213-altin/>;
<http://www.malihaber.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=1471>.

gelişmesinde, şehirlerin zenginleşmesinde ve refahın yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Altın, kâğıt para emisyonunun güvencesi ve milletlerarası ödeme aracı olarak hâlâ önemini korumaktadır. Her koşulda satın alma gücünü koruyabilmesi, değer saklama aracı olarak tüm dünya tarafından kabul edilmesi, siyasi ve ekonomik belirsizlik ortamında güvenilir olması, hemen tüm yatırım araçlarının getirileriyle negatif korelasyona sahip tek yatırım aracı olması nedeniyle altın, stratejik önem taşımaktadır. Altın, merkez bankaları açısından da başvurulabilecek son kaynak olarak değerlendirilmektedir. Nitekim *bugüne kadar çıkarılan altının üçte birinden fazlasının hükümetlerin ve merkez bankalarının elinde rezervo olarak bulunduğu* tahmin edilmektedir. Diğer taraftan son dönem dünya ekonomisinde yaşanan krizler, finans piyasalarındaki istikrarsızlık ve ülkeler arasında yaşanan politik gerginliklerin piyasalardaki risk faktörünü artırması nedeniyle altın, yatırımcıların dikkatini daha çok çekmeye başlamıştır.

Klasik Fıkıh Kaynaklarında Altın ile İlgili Hükümler

Altın Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şeriflerde muhtelif vesilelerle geçmektedir. Kur'ân'da insanlara altın ve gümüşün sevdirdiği²², altın ve gümüşü biriktirip onu Allah yolunda harcamayanların can yakıcı bir azaba uğrayacakları²³, kâfirlerin ahirette, kurtulmak için dünya dolusu altını fidiye olarak vermek isteseler kabul edilmeyeceği²⁴, iyi kimselerin cennette altın bileziklerle süslenecekleri²⁵ ve bu kimselere cennette altın tepsi ve kadeh dolaştırılacağı²⁶ haber verilmektedir. Hadîs-i şeriflerde ise altınla yapılan faizli ve faizsiz ticari muamelelerden, ev ve süs eşyası olarak veya başka maksatlarla kullanılmasının hükmünden ve zekâtından söz edilmektedir.²⁷ Hadislerdeki ele alınış şekline paralel olarak altın, klasik fıkıh kaynaklarında zekât, bey', sarf ve riba, şerike ve kerâhiye bölümlerine konu olmuş; çeşitli maksatlarla kullanılmasının hükmü değerlendirilmiştir.

²² Bk. Âl-i İmrân 3/14.

²³ Bk. Tevbe 9/34.

²⁴ Bk. Âl-i İmrân 3/91.

²⁵ Bk. Kehf 18/31.

²⁶ Bk. Zuhuf 43/71.

²⁷ Bk. Wensinck, "Zeheb", *el-Mu'cemü'l-Müfhes li-Elfâzi'l-Ehâdisi'n-Nebevi*.

Altının Kullanımı

İslâm hukukunda, genelde israfı önlemek, kadın ve erkek kıyafetinde farklılığı sağlamak ve altın paranın maksadı dışında kullanılmasını ve böylece tedavüldeki para hacminin daralmasını engellemek gibi ahlâkî ve iktisadî gerekçelerle altın kullanımına sınırlandırmalar getirilmiştir.

Altın Ziyet Eşyasının Kullanımı

Altın ziyet eşyasının kullanılmasında hüküm, kadın ve erkeğe göre değişmektedir. Kadınların her türlü altın süs eşyası kullanmaları helâldir. Erkeklerin yüzük, kolye, saat, kalem gibi altın eşyalar kullanmaları ise haramdır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.), "Altın ve ipek ümmetimin erkeklerine haram, kadınlarına helâldir" buyurmuştur.²⁸ Hz. Ali, "Rasûlullâh (s.a.s.) altın yüzük takmayı yasakladı." demiştir²⁹. Abdullah b. Abbâs da şöyle anlatmıştır: "Rasûlullâh (s.a.s.) bir adamın elinde altın yüzük gördü. Onu çıkarıp attı ve 'Biriniz cehennemden bir ateş istiyorsa, bunu eline taksın.' buyurdu."³⁰ Bu konuda İslâm bilginleri görüş birliği içindedir.³¹ Ancak bir kısım İslâm bilginî, ziyet mahiyetinde olmadığı ve değerinin de az olduğu için altının nişan olarak kullanılmasının câiz olduğunu söylemiştir³².

Altın Eşyanın Kullanımı

Altın çatal, kaşık, tabak gibi eşyanın kullanımı, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın haram kılınmıştır. Hz. Peygamber, altın ve gümüş kaplardan yiyip içmeyi yasaklamış³³, "Altın veya gümüş kaptan içen kişi,

²⁸ Tirmizî, "Libâs", 1; Ebû Dâvûd, "Libas", 14; İbn Mâce, "Libâs", 19.

²⁹ Tirmizî, "Edeb", 45; Nesâî, "Ziyet", 43; İbn Mâce, "Libâs", 46.

³⁰ Müslim, "Libâs ve Ziyet", 52 (11).

³¹ Serahsî, *Mebûsât*, 30/106; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, 5/132; Zeylaî, *Tebyînü'l-Hakâik*, 6/14; Kâdîzâde, *Tekmiletü Fethi'l-Kadîr*, 10/21-23; Mevsilî, *İhtiyâr*, 4/159; Meydânî, *Lübâb*, 4/158; Karâfî, *Zehîra*, 13/260; Desûkî, *el-Hâşiyetü alâ's-Şerhi'l-Kebîr*, 1/62; Nevevî, *Mecmû'*, 4/440 vd.; İbn Kudâme, *Muğni*, 1/661; İbn Hazm, *Muhallâ*, 2/355-356.

³² Bk. Kâmil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, 4/288-289.

³³ Buhârî, "Et'ime", 28, "Eşribe", 26, 27, "Libâs", 26; Müslim, "Libâs ve Ziyet", 4, 5, (2); Ebû Dâvûd, "Eşribe", 17; İbn-i Mâce, "Eşribe", 17.

ancak karnına cehennem ateşini doldurmuş olur"³⁴ buyurmuştur. Altın kaplardan yemenin ve içmenin haram olduğu konusunda İslâm bilginleri görüş birliği içindedir³⁵. Ancak Zahirîler, altın kapları kullanmanın haram olduğunu kabul etmekle birlikte, bunlardan yiyip içmenin haram olmadığı görüşündedir³⁶.

Bilginlerin çoğunluğu, altının yeme içme dışında başka bir amaçla kullanılmasını, yeme içmeye kıyas ederek haram olduğunu söylemiştir. Fakat son dönem bilginlerinden Şevkânî, söz konusu yasağın sadece altın ve gümüş kaplardan yeme içmeye ait olduğu, diğer kullanımların buna kıyas edilemeyeceği görüşündedir³⁷.

Altın ev eşyası bulundurulması ile harp aletlerinin ve Mushaf'ın altın ile süslenmesi konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır.³⁸

Zaruret halinde ise altın kullanılması câiz görülmüştür.³⁹ Nitekim Hz. Peygamber, Arfece'ye, harpte kesilen burunun yerine altın burun takılmasına izin vermiştir⁴⁰.

Altının Zekâtı

İslâm'ın ilk dönemlerinde, altın ve gümüş paralar tedavüldeydi. Ayrıca külçe halindeki altın ve gümüş de ödemelerde kullanılıyordu. Diğer taraftan altın, süs eşyası olarak da kullanılmaktaydı. Bu itibarla fıkıh kaynaklarında altının zekâtı, mübâdele aracı olması ve zinet eşyası olması bakımından ele alınmıştır.

³⁴ Müslim, "Libâs ve Ziyet", 2 (1); İmam Malik, Muvatta, 662.

³⁵ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, 5/132; Kâdizâde, *Tekmilâtü Fethi'l-Kadîr*, 10/6-8; İbn Nüceym, *Bahru'r-Râik*, 8/210; Nevevî, *Mecmû'*, 1/302-303; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 1/29; Desûkî, *el-Hâşiyetü ala's-Şerhi'l-Kebîr*, 1/64-65; İbn Kudâme, *Muğni*, 2/608; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ'l-Kübrâ*, 5/299.

³⁶ İbn Hazm, *Muhallâ*, 1/208-209.

³⁷ Şevkânî, *el-Fethu'r-Rabbânî*, 8/4241.

³⁸ Serahsî, *Mebûsât*, 30/283; Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, 5/132; İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ'l-Kübrâ*, 5/299; Şirbirî, *Muğni'l-Muhtâc*, 1/29-30; İbn Kudâme, *Muğni*, 2/608; Desûkî, *el-Hâşiyetü ala Şerhi'l-Kebîr*, 1/63;

³⁹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, 5/132; Zeylâî, *Tebayünü'l-Hakâik*, Nevevî, *Mecmû'*, 4/440; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 1/391; İbn Kudâme, *Muğni*, 2/607-608.

⁴⁰ Bk. Ebû Dâvûd, "Hâtem", 7; Tirmizî, "Libâs", 31; Nesâî, "Zînet", 4.

Mübadele Aracı Olan Altının Zekâtı

Âyet ve hadislerde, altın ve gümüşü olup da zekâtını vermeyenlerin kıyamet günü azaba uğrayacakları belirtilmektedir⁴¹. Altının nisabı konusunda ise, hadis kaynaklarında 20 dinar altının zekâta tabi olduğu bildirilmektedir⁴².

İslâm bilginleri hadislerde geçen ölçüleri esas alarak, temel ihtiyaçlarından fazla olarak 20 dinar/miskal (80,18 gr.) veya daha fazla altına sahip olan kişinin, üzerinden bir yıl geçmesi durumunda 1/40 oranında zekâtını vermesi gerektiği konusunda ittifak etmişlerdir⁴³. Kişinin hem altını, hem de gümüşü varsa; Hanefîlere göre nisabın belirlenmesinde bunlar birbirine eklenir⁴⁴, Şâfiî ve Hanbelîleri göre ise eklenmez⁴⁵.

Altın Ziynet Eşyasının Zekâtı

Altın ziynet eşyasının zekâta tâbi olup olmadığı tartışmalıdır; Hanefîlere göre nakit, külçe veya ziynet eşyası olmasına bakılmaksızın nisaba ulaşan altın, üzerinden bir yıl geçmesi halinde 1/40 oranında zekâta tâbidir⁴⁶. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise mubah olan ziynet eşyası zekâta tâbi değildir. Ancak Şâfiîler, ziynet eşyasının çok

⁴¹ Bk. Tevbe 9/34; Buhârî, "Zekât", 3; Müslim, "Zekât", 24; Ebû Dâvûd, "Zekât", 4.

⁴² bk. Ebû Dâvûd, "Zekât", 5; İbn Mâce, "Zekât", 4; Sahihu İbn Huzeyme, 4/28, (HLNo: 2284); Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 4/137; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, 3/119.

⁴³ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, 2/18; İbn Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, 2/214; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, 1/276-277; Mâlik, *Müdevvene*, 1/302; Derdîr, *eş-Şerhu'l-Kebîr*, 1/455; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 1/234; Şâfiî, *Ümm*, 2/40; Nevevî, *Mecmû'*, 6/2; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, 1/389; İbn Kudâme, *Muğni*, 2/596; İbn Hazm, *Muhallâ*, 4/172 vd.

⁴⁴ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, 2/19; Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik*, 1/279; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 1/235.

⁴⁵ Şâfiî, *Ümm*, 2/40; Nevevî, *Mecmû'*, 6/17-18; İbn Kudâme, *Muğni*, 2/596.

⁴⁶ Serahsi, *Mabsût*, 3/297; Kâsânî, *Bedâi'*, 2/18; Merğînânî, *Hidaye*, 1/104; İbn Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, 2/215.

fazla olması, yaklaşık 800 gr.dan fazla olması durumunda zekâtının verilmesi gerektiği görüşündedirler.⁴⁷

Buna karşılık erkekler için olan altın yüzük gibi kullanılması haram olan altın ziynet eşyası ile altın tabak, kaşık, çatal gibi ev eşyasının zekâta tâbi olduğu konusunda İslâm bilginleri görüş birliği içinde dir.⁴⁸

Sarf

Altın, gümüş veya nakit paraların kendi cinsleriyle veya diğer para cinsleriyle değişimine *sarf akdi* denir. Faiz amaçlı kullanılmasını engellemek amacıyla altının altın ile değişiminde iki bedelin de eşit ve peşin olması; gümüş ile değişiminde ise sadece peşin olarak ödenmesi şart koşulmuştur. Bu konuda İslâm bilginleri ittifak halindedir.⁴⁹

Nitekim Hz. Peygamber, altının altınla eşit olarak değiştirilmesi gerektiğini belirtmiş⁵⁰; ayrıca altın veya gümüşle değişiminin peşin olması gerektiğini belirtmiş, veresiye olmasını yasaklamıştır⁵¹. Bir hadiste Rasûlullâh, "Altın altınla, gümüşü gümüşle, buğdayı buğdayla, arpayı arpayla, hurmayı hurmayla, tuzu tuzla eşit ve peşin olarak alıp satın. Eğer cinsleri farklıysa peşin olmak kaydıyla dilediğiniz gibi satabilirsiniz." buyurmuştur⁵².

Altının fels veya kâğıt parayla değişiminin sarf akdi kapsamına girip girmediği ileride değerlendirilecektir.

⁴⁷ Mâlik, *Müdevvene*, 1/305; Derdîr, *eş-Şerhu'l-Kebîr* (Desûkî ile birlikte), 1/460; *Şerhu Muhtasarı Halîl*, 2/182-183; Şafîî, *Ümm*, 2/40-42; Nevevî, *Mecmû'*, 6/32-37; İbn Kudâme, *Şerhu'l-Kebîr*, 2/605-619; İbn Kudâme, *Muğnî*, 2/603-606.

⁴⁸ a.y.

⁴⁹ Serahsî, *Mebsût*, 14/2 vd.; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, 6/208 vd.; Merginânî, *Hidâye*, 3/81 vd.; Malik, *Müdevvene*, 3/3 vd.; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2/162 vd.; Şafîî, *Ümm*, 3/36 vd.; İbn Kudâme, *Muğnî*, 4/133 vd.; İbn Hazm, *Muhallâ*, 7/436.

⁵⁰ Buhârî, "Büyû", 77; Müslim, "Müsakât", 75-78 (14), 81-85 (15), 88 (16); Ebû Dâvûd, "Büyû", 12; Nesâî, "Büyû", 47; Tirmizî, "Büyû", 24.

⁵¹ Buhârî, "Büyû", 79, 80, 8; Müslim, "Müsakât", 79-83 (15), 86-88 (16); Ebû Dâvûd, "Büyû", 12; Nesâî, "Büyû", 49, 50; Tirmizî, "Büyû", 24.

⁵² Müslim, "Müsakât", 81 (15).

Faiz

Faiz, malın mal ile değişiminde akitte şart koşulan ve karşılığı olmayan fazlalıktır. Âyet ve hadislerde faiz kesin olarak yasaklanmıştır. Kur'ân'da, "Faiz alanlar, ancak şeytanın aklını çelip peşine taktığı kişiler gibi davranırlar. Çünkü onlar, "alışveriş ile faiz birbirinin ayıdır" derler. Halbuki Allâh, alışverişi helal, faizi ise haram kılmıştır. Rabbin faiz hükmünü açıkladıktan sonra hemen bundan vaz geçen kişinin daha önce aldıklarından dolayı bir sorumluluğu yoktur; Allâh onu affedecektir. Bundan sonra tekrar faiz alan kişi cehenneme girecek ve orada temelli kalacaktır."⁵³, "Ey iman edenler! Allâh'a karşı kulluk bilinci içinde olun, gerçekten inanıyorsanız faiz alacaklarınızdan vazgeçin. Böyle yapmazsanız, Allâh'a ve Rasûlüne savaş açmış olursunuz. Ama faizi almaktan vazgeçerseniz, anaparanız sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş, ne de haksızlığa uğramış olursunuz."⁵⁴ buyrulmuştur. Rasûlullâh (s.a.s.) ise, fâiz alanın, verenin, fâiz akdini yazanın ve buna şahitlik yapanların Allâh'ın rahmetinden uzak olduğunu bildirmiştir⁵⁵.

Diğer taraftan Hz. Peygamber, faizin kapsamına, faizli alışverişlere işaret ettiği hadislerinde, "Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, hurma hurmayla, tuz tuzla eşit ve peşin olarak alınıp satılır. Artıran veya artırılmasını isteyen faiz işlemi yapmış olur. Bu hususta alan da veren de birdir."⁵⁶; "Altın altınla peşin olarak satılmazsa fâizdir. Buğday buğdayla peşin olarak satılmazsa fâizdir. Arpa arpayla peşin olarak satılmazsa fâizdir. Hurma hurmayla peşin olarak satılmazsa fâizdir."⁵⁷ buyurmuştur.

İslâm bilginleri, bu anlamdaki hadislerden hareketle fâizin illetini belirlemeye çalışmışlardır. Hanefî ve Hanbelîlere göre fâiz yasağının illeti, mübâdele edilecek mallar arasında cins ve ölçü/tartı birliğinin bulunmasıdır.⁵⁸ Şâfiîlere göre fâizin illeti, gıda maddesi veya para

⁵³ Bakara, 2/275.

⁵⁴ Bakara, 2/278-279.

⁵⁵ Ebû Dâvud, "Büyü", 4; Tirmizî, "Büyü", 2; İbn Mâce, "Ticârât", 58; Nesâî, "Ziyet", 25.

⁵⁶ Müslim, "Müsâkât", 82 (15).

⁵⁷ Buhârî, "Büyü", 54, 74, 76; Ebu Dâvud, "Büyü", 12 (3348).

⁵⁸ Serahsî, *Mebûât*, 12/113; Merginânî, *Hidâye*, 3-61-62; İbn Hümmâm, *Fethu'l-Kadîr*, 7/4-5; Zeylâ'î, *Tebyînü'l-Hakâik*, 4/85; İbn Kudâme, *Muğnî*, 4/133-135; Merdâvî, *İnsâf*, 5/13-14.

olmasıdır. Burada paradan kastedilen altın ve gümüşdür.⁵⁹ Mâlikîlere göre ise saklanıp depolanabilen gıda maddesi veya para olmasıdır. Para konusunda, altın-gümüş olması ve her ne şekilde olursa olsun sadece para olması şeklinde iki farklı görüş bulunmaktadır.⁶⁰ Zahirîler ise, fâizin yalnız hadiste geçen altı şeyde geçerli olduğunu söylemişlerdir⁶¹.

Buna göre İslâm bilginlerinin tamamı, altının altınla değişiminde fazlalık bulunması veya vadeli olması durumunda, gümüşle değişiminde ise vadeli olması durumunda faiz olacağı konusunda ittifak etmişlerdir.

Altının felslerle veya günümüzde geçerli olan kâğıt paralarla değişiminde faizin söz konusu olup olmadığı ileride değerlendirilecektir.

ALTININ VADELİ SATIŞI

Altın ve Gümüş Dışındaki Paraların İslâm Hukuku Açısından Geçerliği

Klasik fıkıh kaynaklarında para ile kastedilen altın, gümüş ve bunlardan yapılan paralardır. Altın ve gümüş dışındaki madenlerden yapılan *felsler* ise bunlara kıyaslanarak para kabul edilmiştir.

Mezhep imamı döneminde kâğıt para olmadığı için, bu konuda kaynaklarda bir açıklama bulunmamaktadır. Ancak kâğıt para ile o dönemde tedavülde bulunan felsler birbirine benzediği için, zekât ve ribâ bahislerinde felslerin durumu incelendiğinde İslâm bilginlerinin kâğıt paralar hakkındaki görüşleri ortaya çıkacaktır:

Hanefîler, tedavülde bulunan felslerin, mübâdele aracı olması sebebiyle zekâta tabi olduğunu söylemiştir⁶². Şâfiî ve Hanbelîler ise, felsler para olmadığı için ticarete sunulması halinde zekâta tabi oldu-

⁵⁹ Şâfiî, *Ümm*, 3/24; Nevevî, *Mecmû'*, 9/392; Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 2/25.

⁶⁰ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2/106-108.

⁶¹ İbn Hazm, *Muhallâ*, 8/467-468.

⁶² İbn Abidin, *Reddû'l-Muhtâr*, 2/300; Moİla Hüsrev, *Dürer*, 1/182.

ğunu, aksi halde olmadığını söylemiştir⁶³. Mâlikîlerde tercih edilen görüş de, buna benzemektedir⁶⁴.

Diğer taraftan Şâfiî ve Zâhirîler ile Mâlikî mezhebinin meşhur görüşüne ve Hanbelîlerden gelen bir görüşe göre, altın ve gümüşte faizin illeti para olmalarıdır ve bu illet sadece altın ve gümüşe hastır, başkasına geçmez⁶⁵. Bunlara göre, para din tarafından belirlenmiştir, insanların uygulamaları etki etmez. Dolayısıyla insanların altın ve gümüş dışında kullandıkları paraların hükmü bunlara kıyaslanamaz.

Bu açıklamalardan, kâğıt paraların, Hanefîlere ve Mâlikîlerden bir görüşe göre para, diğerlerine göre ise para olmadığı anlaşılmaktadır.

Hâlbuki paranın altın veya gümüş olması gerekmez; aksine bakır, bronz gibi diğer madenlerden olabileceği gibi, kâğıttan da olabilir. Zira paranın belirli bir maddeden olmasını gerektiren dinî veya tabîî bir sınırlama yoktur. Âyet ve hadislerde dinar ve dirhem geçmesi, o dönemde para olarak bunların kullanılması; başka para olmaması sebebiyledir. Nasslarda altın ve gümüş paranın geçmesi, bunların dinen para olarak belirlendiği anlamına gelmez. Çünkü nasslarda sebebin özel olmasına değil, lafzın genel ifadesine itibar edilir.⁶⁶

Nitekim Hz. Ömer'den nakledilen şu haber de bunu desteklemektedir: Hz. Ömer, altın ve gümüş paralarda hile çoğalınca tedavüldeki madeni paraları piyasadan çekip yerine deve derisinden yapılmış paralar sürmeyi düşünmüş ve bu konuyu ashabla istişare etmiştir. Ashabın bir kısmı "O zaman deve kalmaz!" diye itiraz edince, bundan vazgeçmiştir.⁶⁷ Hz. Ömer'in bu önerisine ashab, dini bir gerekçeyle değil, insanların istismar

⁶³ İmam Şâfiî, *Ümm*, 3/98, 8/173; *Muğni'l-Muhtâc*, 1/398; Merdâvî, *İnsâf*, 3/95; İbn Kudâme, *Kâfi*, 1/404; Buhûtî, *Münteha'l-İrâdât*, 1/427; *Keşşâfu'l-Kınâ*, 2/229, 235;

⁶⁴ İmam Mâlik, *Müdevvene*, 1/341; Huraşî, *Şerhu Muhtasari Halîl*, 2/177, 179; *Haşiyetü'd-Desûkî ale'ş-Şerhi'l-Kebîr*, 1/455; Muhammed b. Muhammed el-Hattâb, *Mevâhibü'l-Celîl*, 2/292; Adevî, *Haşiyetü'l-Adevî ale'l-Huraşî*, 1/481.

⁶⁵ Şâfiî, *Ümm*, 3/98; Ebû Hasen Ali b. Muhammed Bağdâdî Mâverdi, *Hâvî*, 5/82; Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, 1/102; Nevevî, *Mecmû*, 9/490; Merdâvî, *İnsâf*, 5/14; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2/106-108; İbn Hazm, *Muhallâ*, 8/467-468.

⁶⁶ Abbas Ahmed el-Bâz, *Ahkâmu Sarfi'n-Nukûd*, 150-151.

⁶⁷ Belâzurî, *Fütuhu'l-Buldân*, 470; Abbas Ahmed el-Bâz, *Ahkâmu Sarfi'n-Nukûd*, 149.

etme ihtimali ile karşı çıkmıştır. Altın ve gümüş dışında para basılması câiz olmasaydı, Hz. Ömer bunu yapmak istemeyeceği gibi, ashabin da dini gerekçelerle reddetmeleri gerekirdi.

Benzer bir ifade de Müdevvene'de geçmektedir. İmam Mâlik fülûs hakkında, "İnsanlar aralarında deriden paralar kullanacak olsalar; ben derinin altın ve gümüş parayla vadeli olarak alışverişini hoş karşılamazdım." demiştir.⁶⁸

Mecma'u'l-Fıkhî'l-İslâmî de, 10-15 Aralık 1988 tarihlerinde Kuveyt'te yapılan 5. dönem toplantısında şu kararı almıştır: "Kâğıt para, kendinde para olma özelliği tam olarak bulunan itibarî paradır. Altın ve gümüş için konmuş olan faiz, zekât, selem ve diğer hükümler bunun için de geçerlidir."⁶⁹

Altının Para Olma Vafı

Bir şeyin, para olma vasfını, ya dinin belirlemesiyle ya da insanların kabulü ve uygulamalarıyla kazandığı kabul edilmiştir. İslâm bilginlerinin çoğunluğu altın ve gümüşün para olarak yaratıldığı, insanların kendi anlaşma ve uygulamalarıyla bunların para olmaktan çıkmayacağı görüşündedir⁷⁰. Felslerin para olması konusunda ise farklı görüşler ortaya koymuşlardır.

Altın ve gümüş paralar, paranın bütün fonksiyonlarını yerine getiren değişim araçlarıdır.⁷¹ Şah Veliyyullah Dihlevî, madenler arasında değişim aracı olmaya en uygununun, küçük hacimli ve birimleri birbirine benzediği için altın ve gümüş olduğunu; altın ve gümüşün doğal, bunların dışındakilerin ise istilâhî para olduğunu söylemiştir⁷². Bu görüşe göre altın ve gümüş, din tarafından para olarak belirlen-

⁶⁸ Mâlik, *Müdevvene*, 3/5.

⁶⁹ *Mecelletü Mecma'ı'l-Fıkhî'l-İslâmî*, 5/1845.

⁷⁰ Serahsî, *Mebûsât*, 12/115, 137, 183, 200, 14/14; Kâsânî, *Bedâi'*, 2/11, 19, 5/185; İbn Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, 6/170-171; Zeylâi, *Tebyînu'l-Hakâik*, 1/277, 3/317; İbn Nuceym, *Bahru'r-Râik*, 6/140-143; İbn Âbidîn, *Haşiyetü Reddî'l-Muhtâr*, 5/268; Bâcî, *Müntekâ Şerhi'l-Muvatta'*, 2/256; İnsâf, 3/132; Bahâuddin el-Makdisî, *el-Udde Şerhu'l-Umde*, 1/211; Nevevî, *Mecmû'*, 9/489; Merdâvî, *İnsâf*, 5/14; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2/97; İbn Hazm, *Muhallâ*, 8/467-468.

⁷¹ Ahmed Câmî', *en-Nazariyyetü'l-İktisâdiyye -et-Tahlilü'l-İktisâdî'l-Küllî-*, Kahire 1976, 3. Baskı, 2/29.

⁷² Şah Veliyyullah Dihlevî, *Hüccetullahi'l-Bâliğa*, Beyrut 2005 1/90.

miştir ve insanların uygulamaları bunda etkili olmaz. Altın ve gümüş dışındaki paralar ise, insanların uygulamalarıyla para özelliğini kazanmıştır ve bu durum geçicidir. Dolayısıyla insanların altın ve gümüş dışında kullandıkları paralar bunlara kıyaslanamayacağı gibi, altın ve gümüş para kullanılmaları da bunları para olmaktan çıkar-maz.⁷³

Buna karşılık İbn Teymiye şöyle demiştir: "Altın ve gümüş para konusunda ne doğal ne de dinî bir tanım bulunmaktadır; bunların para olması insanların uygulamaları ve kabullerine dayanmaktadır. Çünkü bunların bizzat kendileri amaçlanmaz; aksine bunlar işlemlerde ölçü olarak kullanılmak için istenir. Başka bir ifadeyle altın ve gümüş paralar amaç değil, hukukî işlemlerde araçlardır. Bu sebeple bunlar değer ölçüsüdür. Diğer mallar ise, bizzat kendilerinden yararlanmak için istenir."⁷⁴ Buna göre, "eşya olarak işlenen altın, altın para karşılığında vadeli veya fazla olarak satılabilir"⁷⁵. Talebesi İbn Kayyım el-Cevziyye de şöyle demiştir: "Altın, mubah olan ziynet eşyası yapılmakla para olma vasfını kaybeder ve elbise veya diğer süs eşyaları gibi ticaret eşyası haline gelir. Bunun için ziynet eşyasına zekât gerekmemektedir. Dolayısıyla diğer eşyaların alışverişinde faiz söz konusu olmadığı gibi, aynı cinsten olmamak kaydıyla para ile bunların alışverişlerinde faiz cereyan etmez. Çünkü ziynet eşyası yapıldıktan sonra, artık ticaret için hazırlanmıştır; para amacıyla kullanılmaz. Bu sebeple kendi cinsiyle satıldığında, vadeli değilse faiz cereyan etmez."⁷⁶ İbn Teymiyye ve İbn Kayyım'ın bu görüşlerinden hareketle, işlenmiş altının para olmaktan çıktığını ve vadeli satışının câiz olduğunu söyleyen bilginler bulunmaktadır⁷⁷. Bu yaklaşıma göre, insanların para olarak kabul ettiği dirhem, dinar, fels, banknot, kâğıt para İslâm hukukuna göre de paradır; buna karşılık ziynet eşyası ise para değildir.

⁷³ Nevevî, *Mecmû'*, 9/489; Merdâvî, *İnsâf*, 5/14.

⁷⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû'ul-Fetâvâ*, Dâru'l-Vefâ, y.y. 2005, 19/251-252.

⁷⁵ İbn Teymiyye, *Müstedrek alâ Mecmû'î'l-Fetâvâ*, y.y. 1418, 4/17.

⁷⁶ İbn Kayyım el-Cevziyye, *İ'lâmu'l-Muvoakkîin*, 2/140-141.

⁷⁷ Bk. Ebu'l-Hasen Ali b. Süleymân el-Merdâvî, *İnsâf*, 5/14; Hamid b. Abdullah, *Şerhu Zâdi'l-Müstekni'*, 13/140;

http://www.islamlight.net/index.php?option=com_ftawa&task=view&Itemid=0&catid=783&id=11903

İbn Teymiyye ve İbn Kayyım el-Cevziyye'nin görüş ve delilleri, Mecma'u'l-Fıkhî'l-İslâmî'nin 1-6 Nisan 1995 tarihlerinde Abudabi'de düzenlenen 9. toplantısında ele alınarak eleştirilmiş ve aykırı karar çıkmıştır⁷⁸.

Bu tartışmalar paranın altın ve gümüş olduğu çağlarda veya altın standardı döneminde geçerli ve makuldür. Günümüzde artık altın ve gümüş para değildir. Paranın tanımı, özellikleri ve fonksiyonları göz önünde bulundurulduğunda altının para olmadığı ortaya çıkar.

Paranın genel kabul görmesi, yurtiçi ve yurtdışında resmen tanınır kullanılması, yeknesak, tek biçimli, değişik miktarlardaki ödemelerin yapılabilmesi için kolayca bölünebilir ve birbirine dönüşebilir olması gerekir. Para, mal veya hizmetlerin değer ölçüsüdür.

Altın hem insanların örfünde, hem de kanun nazarında para değildir; günümüzde geçerli olan kâğıt paradır. Modern ekonomilerde egemen olan para sistemi budur. Kâğıt paranın altın ile bir ilişkisi kalmamıştır. Diğer taraftan altın, değişik birimlerde basılı olmadığı gibi, eski dönemlerde olduğu gibi tartılarak bölünüp alışverişlerde kullanılmamaktadır. Altın, mal ve hizmetlerin değer ölçüsü olmaktan çıkmıştır; hatta aksine kendinin değeri kâğıt para ile belirlenmektedir. Dolayısıyla altın artık para değildir.

Ancak çağlar boyunca bir değer saklama birimi olarak kabul edilen altın, değerini her şartta koruyabilmesi nedeniyle halâ güvenli bir yatırım ve tasarruf aracı olma özelliğini sürdürmektedir. Diğer taraftan altın uluslararası düzeyde ödeme aracı ve merkez bankalarında rezerv olarak kullanılmaya devam etmektedir. Nitekim dünyada üretilen altınların büyük bir kısmı merkez bankalarınca kullanılmaktadır⁷⁹. Bunun yanında ülkemizde, devlet veya belirli kurumlarca

⁷⁸ Mecelletü Mecma'i'l-Fıkhî'l-İslâmî, 9/35-236.

⁷⁹ M. Göknil Vural, *Altın Piyasası ve Altın Fiyatlarını Etkileyen Faktörler*, 23-25; Özge Mahlebiciler, *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın Rezerv Yönetim Politikaları ve Kredi Mektuplu Döviz Tevdiat Hesaplarının Analizi*, Uzmanlık Yeterlik Tezi, TC Merkez Bankası, Ankara 2006, 5-9; Erdoğan Alkin, *İktisat*, İstanbul 1992, 224; *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda Döviz Rezervi Yönetimi*, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ağustos 2005, 23; <http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=673>; <http://www.nuveforum.net/1225-elementler/235213-altin/>; <http://www.malihaber.com/modules.php?name=Encyclopedia>

basılan altın para ve külçe altınlar borçlanma ve tasarruf aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir. Çok nadir de olsa bunların alışverişlerde kullanıldığı da görülmektedir; hepimiz, alıcının yanında getirdiği çeyrek, yarım vb. altını satıcıya vermek istediğine, satıcının da telefonla kuyumcudan altının fiyatını öğrenip alacağından mahsup ettiği şahit olmuşuzdur.

Bu itibarla altının paralık vasfını koruyup korumadığı hususunda devlet veya belirli kurumlarca basılan altın para ve külçe altın ile ziyinet ve altın eşyanın birbirinden ayrılması uygun olur; bunlardan birincisi para olma vasfını devam ettirmektedir, diğeri ise para olmayıp ticaret eşyasıdır. Böyle bir ayırımın yapılamayacağı, bunun dayanaksız olduğu söylenemez. Zira zekâta ziyinet eşyası ayırımının yapılması bunun mümkün olduğunu göstermektedir.

Altının, Altın ve Gümüş Dışındaki Paralarla Alışverişi

İslâm bilginlerinin çoğunluğu farklı gerekçelerle, felsle altının vadeli olarak alımını câiz görmüşlerdir: Hanefîlere göre altın ile fels arasında faiz cereyan etmez; peşin veya vadeli olarak satılabilir. Çünkü bunların cinslerinin farklı olması yanında, altın tartıyla, felsler ise sayıyla işlem görmektedir. Buna göre, fels karşılığında dirhem aldıktan sonra, biri teslim alıp diğeri almadan ayrılırlar akit câiz olur. Zira bu sarf değil, bedellerden biri peşin, diğeri veresiye olmak üzere yapılan mal alışverişidir.⁸⁰ Hanbelî mezhebinde tercih edilen görüş de böyledir⁸¹.

Şâfiî ve Zâhirîler ile Mâlikî mezhebinin meşhur görüşüne ve Hanbelîlerden gelen bir görüşe göre, altın ve gümüşte faizin illeti para olmalarıdır ve bu illet sadece altın ve gümüşe hastır, başkasına geçmez⁸². İnsanların altın ve gümüş dışında kullandıkları paraların

&op=content&tid=1471;

<http://www.troypreciousmetals.com/content.aspx?id=1572fcbc-a3b5-415a-b8d2-dbe53da02935>; <http://www.hurriyet.com.tr/ekonet/14149397.asp>.

⁸⁰ Kâsânî, *Bedâi' u's-Sanâi'*, 5/237; İbn Nüceym, *Bahru'r-Râik*, 6/143; İbn Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, 7/157; İbn Âbidîn, *Reddî'l-Muhtâr*, 5/180.

⁸¹ Şerefüddin Mûsâ, *el-İknâ' fi Fikhi Ahmed b. Hanbel*, 2/120; Ruhaybânî, *Metâlibü Üli'n-Nühâ*, 3/171.

⁸² Şâfiî, *Ümm*, 3/98; Ebû Hasen Ali b. Muhammed Bağdâdî Mâverdi, *Hâvî*, 5/82; Süyûtî, *el-Hâvî li'l-Fetâvâ*, 1/102; Nevevî, *Mecmû'*, 9/490; Merdâvî, *İnsâf*, 5/14; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 2/106-108; İbn Hazm, *Muhallâ*, 7/401 vd.

hükmü bunlara kıyaslanamayacağı gibi, altın ve gümüş para kullanmamaları da bunları para olmaktan çıkarmaz. Dolayısıyla, altın ve gümüş dışındaki paraların vadeli veya fazla olarak satışında faiz söz konusu değildir⁸³.

Sadece Mâlikî mezhebinden gelen bir görüşte, bir şeyin para olarak dolaşımında bulunması faiz illeti olarak yeterlidir.⁸⁴

Buna göre Hanefilere, Şâfiilere, Hanbelilere göre ve Mâlikîlerde tercih edilen görüşe göre altın, günümüzde tedavülde bulunan paralar karşılığında peşin veya vadeli olarak alınıp satılabilir. Mâlikîlerden gelen diğer görüşe göre ise, kâğıt paralar tedavülde olduğu için, bunlarla altının peşin olarak alınıp satılması gerekir.

Klasik kaynaklardaki bu ifadelerden hareket ederek altının kâğıt parayla vadeli olarak satılmasının faiz olmadığı söylenebilir. Ancak bu kolaycı bir yaklaşımdır. Çünkü kâğıt paranın İslâm hukukuna göre para olmadığını kabul etmek veya bunlarda faiz illetinin bulunmadığını söylemek pek çok dini ve sosyal problemlere yol açacaktır. Fakat hiçbir kayıt getirmeksizin altının günümüzde para olma vasfını devam ettirdiğini ve kâğıt para ile alışverişinde sarf-faiz hükümlerinin cari olduğunu söylemek de problemlidir.

Bu itibarla, insanlar ve kanun nazarında para olarak kabul edilen kâğıt paraların artık altın ve gümüş paraların yerini aldığı; altının ise para olma vasfının kalmadığı, ancak devlet ve bazı kurumlar tarafından bastırılan altın paralar ile külçe altınlarda birtakım para vasfının devam ettiği kabul edilerek buna göre hüküm verilmelidir.

SONUÇ

Bu açıklamalar doğrultusunda paranın ve altının günümüzdeki konumları değerlendirildiğinde şu sonucu çıkarabiliriz:

Altın Para ve Külçe Altının Alışverişi

Günümüzde altın ve gümüş para veya bunların karşılığı olan banknotlar tedavülden kalkıp yerini kâğıt paralar almıştır. Buna rağmen, *devlet veya belirli kurumlarca basılan altın para ve külçe*

⁸³ Nevevî, *Mecmû'*, 9/489; Merdâvî, *İnsâf*, 5/14; *Haşiyetü Adevî*, 2/183; .

⁸⁴ Mâlik, *Müdeveene*, 3/5.

altınlar borçlanma ve tasarruf aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir. Ayrıca az da olsa bunların alışverişlerde kullanıldığı da görülmektedir. Diğer taraftan merkez bankaları, genellikle ulusal paranın değerini desteklemek ve dış ödemelerde kullanmak için ihtiyat amacıyla kasalarında altın stoku bulundurmaktadırlar. Bu sebeple söz konusu altınların para olma özelliği devam etmektedir ve kâğıt para ile alışverişinde sarf kuralları geçerlidir; dolayısıyla peşin olarak alınıp satılması gerekir. Ancak kâğıt para ile altın arasında bir ilişki kalmadığından cinsleri farklı olduğu için eşitlik söz konusu değildir.

Altın Eşyanın Alışverişi

Devlet veya belirli kurumlarca basılan altın para ve külçe altınlar dışındaki altın eşyanın para olma vasfı kalmamıştır. Bunlar insanlar tarafından ne para olarak görülmekte, ne de para olarak hukukî işlemlerde kullanılmaktadır. Aksine insanlar bunları ticaret malı olarak kabul etmekte ve işlemler de buna göre yapılmaktadır. Bu itibarla zikredilen altın paralar ve külçeler dışında kalan altın eşyanın kâğıt para ile alışverişi sarf akdi değildir, dolayısıyla vadeli olarak alışverişinde sakınca yoktur.

Prof. Dr. Hacı Mehmet GÜNAY

Oturum Başkanı

İbrahim Paçacı Bey'e içerik ve sunum olarak çok güzel bir tebliği bizlerle paylaştığı ve de zamanı tasarruflu kullanarak bizlere fazladan zaman bıraktığı için çok teşekkür ediyorum.

Tebliğ içerisinde belki birçok kişi tarafından da paylaşılan ve altın konusunu biraz rahatlatıcak görüşler dile getirildi. Tebliğ sahibi altın paraların ve külçelerin dışındaki altınların normal ticari bir meta gibi olduğunu ve bunların para ile vadeli ya da vadesiz olarak satılabileceğini söyledi. Sanırım Ahmet Bey'in itirazı olacak. Ahmet Yaman hocamızı müzakeresini yapmak üzere mikrofona davet ediyorum.